

UOT 37.

AĞARƏHİM RƏHİMOVUN BƏDİİ YARADICILIĞINDA TƏRBİYƏVİ MISSİYA**Reyhan Qəhrəman qızı Rüstəмова***Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı***ORCID:** 0009-0008-3968-8451**E-mail:** rüstemovareyhan18@gmail.com<http://www.doi.org/10.62706/bqiz.2025.v25.i4.06>**Açar sözlər:** Ağarəhim Rəhimov, mənəvi dəyərlər, pedaqoji ideya, missiya, yaradıcılıq**Ключевые слова:** Агарахим Рагимов, моральные ценности, педагогическая идея, миссия, креативность**Key words:** Agharahim Rahimov, moral values, pedagogical idea, mission, creativity

Azərbaycan ədəbiyyatı tarix boyu tərbiyəvi ideyaların formalaşmasında və insan mənəviyyatının saflaşdırılmasında mühüm rol oynamışdır. Hər bir dövrün yazıçı və şairləri öz bədii söz gücü ilə xalqın mənəvi dəyərlər sisteminə təsir göstərmişdir. Bu baxımdan Ağarəhim Rəhimovun bədii yaradıcılığı da xüsusi diqqətə layiqdir. O, ideyalarını, ruhunu, aqlını əsərlərinə verməklə Azərbaycan qızlarını, Azərbaycan övladlarını tərbiyə edir-mənəviyyat və əxlaqı, tərbiyəni, ədalət və həqiqət problemini önə çəkib bədii həllini verir. H. Cavid demişkən “mənəviyyat və əxlaq, ədalət və həqiqət-bu milli dəyərləri qorumaq vədani borcumuzdur”. [1, s.9].

Ağarəhim Rəhimovun yaradıcılığına xas olan başlıca xüsusiyyətlərdən biri onun bədii düşüncəsində tərbiyə və mənəviyyat məsələlərinin yer tutmasıdır. O, yaradıcılığında tərbiyənin yalnız ailə və məktəb mühitində deyil, cəmiyyətin mənəvi mühitində formalaşdığını göstərir. Müəllif üçün əsas qayə insanın daxilindəki işığı qorumaq, onu tərbiyə və mənəvi inkişafı parlatmaqdır. Ədibin yaradıcılığında milli dəyərlərin qorunması, əxlaqi prinsiplərin ucaldılması, gənclərin vətənpərvərlik ruhunda böyüməsi, sosial məsuliyyət və humanizm ideyaları aparıcı xətdir. Əxlaqi katalizmə qarşı mübarizə ideali yeni insan tərbiyəsi ideali ilə birləşərək yazıçının əsərlərinə dərin bir ümumiləşdirmə sosial məzmun, fəlsəfi vüsət gətirmişdi. Yazıçının əsərlərindən olan “Səfalət romanı” üç dilənçinin həyat portretinin oxucuya tədqiqi ilə başlayır. Xeyransanın və Mələhatin dilənçi həyatı mənəvi, Dərbərin bu yola düşməsi isə sosial-siyasi əxlaqın pozulmasının nəticəsi kimi dərk olunur. Mənəvi, sosial və siyasi əxlaqın pozulması isə, ümumiyyətlə cəmiyyət həyatının pozulması deməkdir. O, hesab edir ki, nümunəsiz mənəviyyat və əxlaq yoxdur. Onun təbliğatının, nüfuzedici tərbiyəsinin mahiyyətində Allah eşqi, Allah dərkə dayanır. Bu ideal, mütləq ruhdan sonra ata-ana; müəllim-tərbiyəçi nümunəsini təqdir edir, gəncliyi bu nümunəyə, bu böyüklüyə və ehtirama çağırır. Belə böyüklükdə Vətən, vətəndaş, cəmiyyət, torpaq, əxlaq, mənəviyyat, ədalət və həqiqət böyüklüyü vardır. A. Rəhimovun əsərlərində süjet bir çox realistlərin yaradıcılığında olduğu kimi ikixətlidir. Romanlarındakı ikinci süjet xətti müəllifin əxlaqi ideali ilə bağlıdır. Birinci süjet xəttində gerçəkliyə tənqidi münasibətini ifadə edən yazıçı ikinci süjetdə öz əxlaqi idealından süzülüb gələn “yeni bir dünyanın” bədii təsvirini verir və onu “gerçək dünya”ya qarşı qoyur. Həmçinin onun əsərlərində ailə tərbiyəsi, valideyn nümunəsi, milli-mənəvi dəyərlərə sədaqət ideyaları da geniş əksini tapmışdır. Əsərlərində uşaqlığın saflığı, gəncliyin enerjisi və yaşlı nəslin müdrikliyi bir bütöv sistem kimi

təqdim edilir. Ağarəhim Rəhimov içi dolu, fikri və düşüncəsi azad, amalı və məsləki saf olan bir yazar, həyatını bütünlüklə gənc nəslin inkişafı və təlim-tərbiyəsinə həsr edən bir pedaqoqdur. Onun insanlarda görmək istədiyi, ədalət, xeyirxahlıq, mənəvi saflıq, ruhun gözəlliyi, ləyaqət, şərəf, insanın özünə hörmət hissinin olmasıdır. Yazıçı arzuladıqlarını, insanlarda görmək istədiklərini, cəmiyyətdə bəzən tapa bilmədiklərini bədii əsərlərində, yaratdığı obrazların mahiyyətində verir. Bir insanın əxlaqı onun ən qiymətli pasportudur". Bu fikirlə o, mənəvi kamilliyi insanın şəxsiyyət göstəricisi kimi dəyərləndirirdi. Onun bədii yaradıcılığı oxucunu vicdanlı, mərhəmətli və vətənə bağlı olmağa səsləyir.

Ağarəhim Rəhimovun bədii dünyasında tərbiyəvi missiya aşağıdakı istiqamətlərdə təzahür edir:

1. Mənəvi-əxlaqi tərbiyə – insanın vicdan, dürüstlük və ədalət hisslərinin tərbiyəsi.
2. Vətənpərvərlik tərbiyəsi – doğma torpağa, xalqına və onun dəyərlərinə sədaqət hissinin aşılması.
3. Ailə və ictimai tərbiyə – insanın ailədə və cəmiyyətdə davranış prinsiplərinin düzgün qurulması.
4. Əmək tərbiyəsi – zəhmətkeş insanın obrazı vasitəsilə əməyin ucalığı və zəhmətsevərliyin təbliği.

Bədii yaradıcılıq insanın mənəvi dünyasının formalaşmasında mühüm rol oynayır. Klassik Azərbaycan ədəbiyyatı bu missiyanın təməlini qoymuşdur. Nizami Gəncəvi əsərlərində insanın əxlaqi və mənəvi keyfiyyətlərinin inkişafı, dostluq və sevgi kimi dəyərlər vasitəsilə oxucuların tərbiyəsi ön plana çıxır. Cəlil Məmmədquluzadənin "Ölülər" əsəri isə sosial ədalətsizlik və mənəvi boşluq mövzularını əks etdirərək oxucunu etik və əxlaqi dəyərlər üzərində düşünməyə təşviq edir. Bu ənənə müasir dövrdə də davam edir. Azərbaycan ədəbiyyatında mənəvi və əxlaqi təbliğatın tarixi və funksiyalarını araşdıraraq bu məsələnin əhəmiyyətini vurğulayır.

Yazıcının obrazları əsasən sadə, xalq ruhlu, əxlaqi və vicdanı təmiz insanlardır. Bu qəhrəmanlar vasitəsilə müəllif oxucuya mənəvi nümunə təqdim edir. Onun əsərlərində aşağıdakı tərbiyəvi ideyalar aparıcıdır:

- Doğruluq və vicdan — Yazıçı üçün insanın mənəvi dəyəri onun vicdanının gücü ilə ölçülür. Əsərlərində yalan, riyakarlıq və satqınlıq qəti şəkildə pislənir.
- Ədalət və mərhəmət — Rəhimovun qəhrəmanları ədalətli davranışı ilə seçilir, onlar başqasının dərdinə biganə qalmır, kömək etməyə çalışırlar.
- Əməksevərlik və təvazökarlıq — O, zəhmətkeş insanın həyatını yüksək bədii dildə təsvir edərək göstərir ki, zəhmət tərbiyənin və kamilliyin əsas yoludur.
- Milli-mənəvi dəyərlərə sədaqət — Yazıçı əsərlərində xalq adət-ənənələrini, milli kimliyi və dil sevgisini qorumağın tərbiyəvi rolunu xüsusi vurğulayır.

Dünya ədəbiyyatı da bədii əsərlərin tərbiyəvi rolunu təsdiqləyir. Dostoyevski insan psixologiyası və əxlaqi seçimlərin təhlili vasitəsilə oxucunun mənəvi inkişafına yönəlmişdir. Tolstoyun "Anna Karenina" əsərində isə ailə, cəmiyyət və mənəvi dəyərlərin önəmi əks olunur. Aristotelin "Poetika" əsəri isə bədii əsərlərin katharsis vasitəsilə insan ruhuna və əxlaqına təsirini izah edir.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə cəmiyyətin sosial-mənəvi inkişafı, insanın mənəvi

dünyasının zənginləşdirilməsi və əxlaqi dəyərlərin qorunub saxlanılması məsələsi mühüm aktualıq kəsb edir. Qloballaşma proseslərinin təsiri altında gənc nəslin milli-mənəvi dəyərlərdən uzaqlaşması, informasiya axınının güclənməsi və yad mədəniyyətlərin təsirinə artması şəraitində tərbiyəvi istiqamətli bədii əsərlərin rolu daha da ön plana çıxır. Bu baxımdan Ağarəhim Rəhimovun bədii əsərlərindəki tərbiyəvi missiya gənclərin düzgün istiqamətdə formalaşmasına xidmət edir.

Problemin elmi yeniliyi. Bu mövzunun elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, müəllifin əsərləri ilk dəfə olaraq sistemli şəkildə mənəvi-əxlaqi və tərbiyəvi aspektdə təhlil olunur, onun bədii düşüncəsində şəxsiyyətin formalaşması, mənəvi kamillik, vicdan, vətənpərvərlik, humanizm və ailə dəyərləri kimi anlayışların bədii ifadəsi müəyyən edilir. Elmi yenilik həm də ondan ibarətdir ki, Ağarəhim Rəhimovun əsərlərindəki tərbiyəvi missiya ilk dəfə olaraq müasir dövrün mənəvi böhranları və gənc nəslin dəyərlər sistemi kontekstində təhlil edilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, Ağarəhim Rəhimovun bədii irsi əsasında ədəbiyyatın tərbiyəvi funksiyasını həyata keçirməyə yönəlmiş metodik materiallar hazırlanması mümkündür. Bu da müəllim, tərbiyəçi və elmi-pedaqoji kadrlar üçün yeni tətbiqi imkanlar açır və Azərbaycan ədəbiyyatının mənəvi tərbiyəvi potensialının praktik səviyyədə dəyərləndirilməsinə xidmət edir.

Ədəbiyyat

1. Rəhimov A. Əsərlər. Bakı: BQU nəşriyyatı, 2013, 500 s.
2. Əliyev İ. Azərbaycan ədəbiyyatında pedaqoji ideyalar. Bakı, 2015.
3. Cəbiyev Q. İki sahil. Bakı, 2018.
4. Heydərzadə Z. Azərbaycan yazıçılarının yaradıcılığında insan tərbiyəsi ideyası. Bakı: Azər nəşr, 2017.
5. Məmmədli S. Ədəbiyyat və tərbiyə. Bakı, 2019.

R.Q.Rüstəmov

Ağarəhim Rəhimovun bədii yaradıcılığında tərbiyəvi missiya Xülasə

Ağarəhim Rəhimovun bədii yaradıcılığında tərbiyəvi missiya, mənəvi-əxlaqi dəyərlərin bədii obrazlar vasitəsilə ifadəsi və bu yaradıcılığın gənc nəslin formalaşmasında rolu təhlil edilir. Müəllifin əsərlərində insanın mənəvi kamilliyə doğru inkişafı, vicdan, ədalət, mərhəmət, vətənpərvərlik, ailə dəyərləri və insani münasibətlər kimi anlayışların tərbiyəvi aspektdən təqdimatı əsas yer tutur. Rəhimovun yaradıcılığı ədəbiyyatın tərbiyəvi funksiyasını dərin fəlsəfi məzmunla birləşdirir. Onun əsərlərində insanın mənəvi saflığı, xeyir və şər mübarizəsi, cəmiyyət qarşısında məsuliyyət kimi mövzular təkcə estetik deyil, həm də pedaqoji baxımdan dəyər kəsb edir. Məqalənin nəticələri göstərir ki, Rəhimovun bədii əsərləri həm tədris prosesində, həm də gənclərin mənəvi tərbiyəsində praktik tətbiq imkanlarına malikdir. Bu əsərlərdən ədəbiyyat dərslərində, mənəviyyat və etik dəyərlər üzrə tədris materiallarında istifadə etmək gənclərin şəxsiyyətinin formalaşmasına müsbət təsir göstərə bilər.

Р.Г.Рустамова**Воспитательная миссия в художественном творчестве Агарахима Рагимова
Резюме**

В данной статье рассматривается воспитательная миссия в художественном творчестве Агарахима Рагимова, выражение морально-нравственных ценностей через художественные образы и их роль в формировании молодого поколения. В центре внимания автора находятся понятия нравственного совершенства, совести, справедливости, милосердия, патриотизма, семейных ценностей и человеческих отношений. Творчество Рагимова объединяет воспитательную функцию литературы с глубоким философским содержанием. Его произведения отражают борьбу добра и зла, нравственную чистоту и ответственность человека перед обществом не только с эстетической, но и с педагогической точки зрения. Результаты исследования показывают, что произведения Рагимова могут быть использованы в образовательном процессе и в деле нравственного воспитания молодежи. Применение его произведений на уроках литературы и в курсах этического воспитания способствует формированию личности и духовному развитию учащихся.

R.G.Rustamova**The educational mission in the artistic creativity of Agharaim Rahimov
Summary**

This article analyzes the educational mission in the artistic creativity of Agharaim Rahimov, focusing on the reflection of moral and ethical values through artistic imagery and their role in shaping the younger generation. The study emphasizes the author's depiction of moral perfection, conscience, justice, mercy, patriotism, family values, and human relationships from an educational perspective. Rahimov's works combine the educational function of literature with profound philosophical meaning. The analysis shows that his writings reveal the struggle between good and evil, moral purity, and human responsibility not only as aesthetic ideas but also as pedagogical principles. The results of the article show that Rahimov's works have practical applications in education and moral upbringing. They can be effectively used in literature classes and moral education programs to enhance the moral and personal development of students.

Redaksiyaya daxil olub: 09.12.2025